

ФАКТОРИ ТА ІМПЕРАТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА СВІТОВОГО РИНКІВ ПРАЦІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

FACTORS AND IMPERATIVES OF INTEGRATION OF UKRAINE INTO THE EUROPEAN AND WORLD LABOR MARKETS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

УДК 339.9:331.556.4

<https://doi.org/10.32843/infrastruct42-7>

Моложен А.С.

студентка

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Скрипник Н.Є.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки та управління національним господарством

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Molozhen Anastasiia

Oles Honchar Dnipro National University

Skrynyk Nataliia

Oles Honchar Dnipro National University

У статті розглянуто фактори та імперативи інтеграції України до європейського та світового ринків праці в умовах глобалізації. Явище зближення ринків праці загалом проявляється через міграцію трудових ресурсів, яка стала актуальною в контексті наміру України про інтеграцію до Європейського Союзу. Інтеграція ринків праці має істотні наслідки як для країн призначення, так і для країн походження. У статті наведено дані щодо основних характеристик інтеграційних процесів ринків праці за певні періоди, згідно з якими проводились дослідження. Важливе місце посідають грошові перекази, які надходять від громадян України в державу. Такі перекази є додатковим джерелом коштів для домогосподарств та забезпечують певне фінансування національної економіки разом з прямими іноземними інвестиціями. Явище інтеграції ринків праці супроводжується певною низкою проблем, серед яких виділяють процес нелегальної міграції.

Ключові слова: інтеграція ринків праці, ринки праці, міграція трудових ресурсів, грошові перекази, нелегальна міграція.

В статье рассмотрены факторы и императивы интеграции Украины в европейский

и мировой рынки труда в условиях глобализации. Явление сближения рынков труда в общем проявляется через миграцию трудовых ресурсов, которая стала актуальной в контексте намерения Украины про интеграцию в Европейский союз. Интеграция рынков труда имеет существенные последствия как для стран назначения, так и для стран происхождения. В статье приведены данные об основных характеристиках интеграционных процессов рынков труда за определенные периоды, согласно которым проводились исследования. Важное место занимают денежные переводы, которые поступают от граждан Украины в государство. Такие переводы являются дополнительным источником средств домохозяйств и обеспечивают определенное финансирование национальной экономики наряду с прямыми иностранными инвестициями. Явление интеграции рынков труда сопровождается определенным рядом проблем, среди которых выделяют процесс нелегальной миграции.

Ключевые слова: интеграция рынков труда, рынки труда, миграция трудовых ресурсов, денежные переводы, нелегальная миграция.

The article deals with factors and imperatives of integration of Ukraine into the European and world labor markets amidst globalization. The fact of labor market rapprochement generally manifests through labor migration, which has become relevant in the context of Ukraine's intention to integrate into the European Union. Labor migration has its own reasons, which imply particular aspects of social-economic life within a country. Integration of labor markets has substantial consequences for the country of destination and for the home country as well. These consequences manifest through different parts of state functioning. The article gives data on the main characteristics of labor market integration processes over certain periods, whereby the research was conducted. The scale of labor migration from Ukraine differs according to particular indicators. Over the discussed periods, since 2005, various indicators, which imply many criteria such as age, area (urban or rural), regions (boundary or central ones), have been changed. Such changes represent different levels of integration of labor markets of Ukraine, Europe (European Union in particular) and the world in general. The biggest number of labor migrants, who moved and were employed abroad accounted for the period of 2005–2008 and 2015–2017. Different periods imply various countries, which were considered to be the main destination for Ukrainian labor force. Migrant remittances to Ukraine hold a valuable place. Such remittances are additional financial source for households and provide national economy with particular funding along with foreign direct investment. The data on the remittances is represented for 2007, 2011 and 2016. The fact of labor market integration is followed by a particular number of problems; one of them is irregular migration. Irregular migration causes particular results, which are harmful not only for the home country and country of destination, but for the transit country. Nowadays the problem of irregular migration requires modernization of state migration policy and implementation of new programs or laws in context of labor market integration.

Key words: integration of labor markets, labor markets, labor migration, remittances, irregular migration.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства процес взаємодії ринків праці країн є тим аспектом, який асоціюють з проявами глобалізації, і саме взаємодія національних ринків праці країн з ринком праці світу загалом є одним із показників участі країни у глобальних економічних процесах. Нині питання взаємодії вітчизняного ринку праці з європейським та світовим загалом постає перед Україною, особливо через прийнятий для держави курс на євроінтеграцію. Таке зближення ринків праці має практичне значення для функціонування економіки України, підпорядковує процеси обміну робочою силою, допомагає залучати нові знання та технології тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес взаємодії та зближення національного ринку праці України з європейським та світовим ринком праці загалом стає об'єктом дослідження великої кількості вчених. Насамперед у вивчення інтеграції України до європейського та світового ринків праці та у розгляд питань, які належать до цієї теми, внесли значний вклад такі вітчизняні науковці як О.А. Грішнова, К.В. Шиманська, О.М. Кияшко, І.М. Абрамова, М.С. Слободчук, Г.О. Дорошенко, О.Т. Риндзак, Н.Є. Скоробогатова, В.В. Ксендзук, які вивчають аспекти впливу інтеграції України та ЄС на функціонування вітчизняного ринку праці, міграцію трудових ресурсів, визначають основні особливості та наслідки від

взаємодії вітчизняного ринку праці з ринком праці світу загалом, важливі аспекти функціонування ринків праці та інші невід'ємні питання теми. Взаємодія українського ринку праці з європейським та світовим є актуальною темою з точки зору вибраного шляху для України на інтеграцію до ЄС та значних масштабів трудової міграції з України на сучасному етапі розвитку економіки держави.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних аспектів інтеграції України до європейського та світового ринків праці в умовах глобалізації економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція ринків праці однієї країни до іншої та до світового ринку праці загалом у сучасну епоху глобалізації невід'ємно пов'язується з процесом міжнародної міграції робочої сили. Цей процес передбачає добровільне або примусове переміщення людей працездатного віку однієї держави до іншої у зв'язку з метою пошуку кращих умов життя та більш прийнятних умов оплати праці. [1, с. 69]. Процеси взаємодії між ринками праці країн проявляються через еміграцію, імміграцію трудових ресурсів країн.

У контексті наміру інтеграції України до Європейського Союзу варто зазначити, що поштовхами до посиленої трудової міграції між Україною та ЄС були Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 р. та введення безвізового режиму для подорожуючих громадян України по відношенню до країн – членів Європейського Союзу. Саме імplementація безвізового режиму привела до того, що велика частка трудових ресурсів України мігрувала до ЄС задля сезонного працевлаштування у такі країни, як Польща, Болгарія, Румунія, Чехія, Італія, Німеччина, Португалія, Латвія, Литва, Естонія. Обсяги українських працюючих сягають великих масштабів, проте у деяких країнах ЄС підвищився рівень лояльності урядів до широкого потоку українських мігрантів у вигляді збільшення квот та дозволів на в'їзд та працевлаштування українців, а саме у Польщі, Чехії та Литві [2, с. 24].

Процеси інтеграції України до європейського та світового ринків праці, як і будь-яке економічне явище, не можуть розцінюватись однозначно, тобто взаємодія ринку праці України з ринками праці Європи та світу може мати як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних можна віднести:

- посилення грошових та валютних потоків між Україною та іншими державами світу за рахунок грошових переказів громадян;
- зростання експорту для українських виробників та поглиблення співробітництва між ними та виробниками з інших країн;
- використання накопиченого людського потенціалу за роки відсутності у країні-донорі, його реалізацію в майбутньому після повернення громадянина на територію України;

- зниження тиску на національний ринок праці за рахунок того, що частина безробітного населення на певний час або назавжди від'їжджає за кордон (насамперед це стосується процесу виїзду українців на сезонні роботи до Польщі та Чехії);

- сприяння розвитку малого та середнього бізнесу із застосуванням накопиченого капіталу за кордоном та реалізацією отриманих навичок (це насамперед також приводить до інтеграції українського ринку праці до ринків праці Європи та світу через можливість подальшого співробітництва);

- подальшу мобільність людського капіталу через відкриття спільних підприємств [3, с. 178].

Додатковим надійним джерелом для України нині є грошові перекази мігрантів, які порівнюються з іноземними інвестиціями. Грошові перекази забезпечують зменшення рівня бідності сімей та створюють нові джерела для фінансування малого та середнього бізнесу в Україні [3, с. 178].

Серед негативних наслідків інтеграції України до європейського та світового ринків праці можна виділити:

- виїзд висококваліфікованої робочої сили, її нестачу в Україні;

- зменшення кількості податків, які надходять до державного бюджету України;

- «відтік умів», зокрема кадрів сфери освіти, науки;

- втрату людського капіталу, який накопичувався впродовж років;

- втрату можливого потенціалу від вкладених інвестицій у навчання людей, які навчалися за кошти держави, а потім переїхали за кордон;

- зменшення виплат у соціальні та пенсійні фонди [3, с. 178].

На сучасному етапі розвитку економіки України інтеграція держави до ринків праці інших країн супроводжується значними обсягами міждержавної трудової міграції. Основні дослідження обсягів та аспектів зовнішньої трудової міграції України проводять Державна служба статистики України та Міжнародна організація праці, розподіливши дані згідно з такими періодами: 2005–2008 рр., 2010–2012 рр., 2015–2017 рр. Крім того, Міжнародна організація з міграції у 2019 р. провела дослідження шляхом опитування щодо обсягів мігрантів України, Білорусі, Молдови та Грузії за кордоном за 2019 р.

Загальні обсяги трудової міграції з України до країн Європи та світу коливалися впродовж зазначених періодів. У 2008 р. було проведено перше об'ємне дослідження обсягів зовнішньої трудової міграції, а також визначено соціально-демографічні аспекти цього явища для України. Згідно з офіційними даними протягом 2005–2008 рр. (станом на 1 червня) за кордоном держави були працевлаштовані 1,5 млн. громадян України, причому 1,3 млн. громадян перебували за кордоном

задля отримання роботи протягом 2007–2008 рр. За 2010–2012 рр. майже 1,2 млн. українців були працевлаштовані за кордоном, що становило 3,4% від населення віком 15–70 років. Протягом 2015–2017 рр. кількість зовнішніх трудових мігрантів налічувала 1,3 млн. осіб, що складало 4,5% від усього населення віком 15–70 років. У 2019 р. орієнтовна кількість мігрантів, які працювали за кордоном, налічувала 1,1 млн. осіб, при цьому відсоток потенційних мігрантів становив 16% від усіх, хто вже знайшов роботу або планує виїхати за кордон [4, с. 25; 5, с. 29; 6, с. 4; 7].

Свідчення про те, що масштаби трудової міграції з України були величезними ще з 2005 р., надають показники про кількість домогосподарств, у яких проживали трудові мігранти. У 2005–2008 рр. налічувалось 1,2 млн. домогосподарств з мігрантами, серед яких 83,7% складали домогосподарства з 1 мігрантом. У 2010–2012 рр. найбільший відсоток (48,5%) складали короткострокові трудові мігранти, які працювали на сезонних роботах. У 2015–2017 рр. цей показник був ідентичним [4, с. 28; 5, с. 29; 6, с. 4].

Важливим аспектом дослідження інтеграції України до європейського та світового ринків праці є аналіз вікової структури зовнішніх трудових мігрантів. Протягом 2005–2008 рр. розподіл трудових мігрантів віком 25–49 років був рівномірним, але найбільша частка припадала на вікову групу 40–49 років. Гендерний розподіл зовнішній трудових мігрантів домінував у бік жінок віком 40–49 років. Аналогічна ситуація мала місце у 2010–2012 рр. та 2015–2017 рр. Більша частка мігрантів мала вік 40–49 років, при цьому чоловіча міграційна активність припадала на вік від 25 років, а жіноча – з 30 років [4, с. 29; 5, с. 32; 6, с. 4].

Стратифікація трудових мігрантів України також характеризується домінуванням мігрантів з міст протягом 2005–2008 рр. Проте ситуація кардинально змінювалася впродовж 2010–2012 рр., коли частка сільського населення серед мігрантів досягла 54,3%, що цілком можна пояснити обмеженістю можливостей для працевлаштування селян у своєму регіоні проживання. Найбільш залученими у трудову міграцію сільського населення були західні регіони країни. Упродовж 2015–2017 рр. стратифікація мігрантів за міським та сільським походженням вирівнювалася, що можна пояснити однаковими можливостями як для міського, так і для сільського населення користуватися безвізовим режимом [4, с. 29; 5, с. 29; 6, с. 4].

Протягом зазначених періодів структура зовнішніх трудових мігрантів різнилася за країнами-реципієнтами, які приймали робочу силу з України, забезпечуючи певний рівень інтеграції України до ринків праці інших держав. Протягом 2005–2008 рр. найбільша частка трудових мігрантів (48,1%) була спрямована на працевлашту-

вання в Росії. Крім того, міграція спрямовувалась на Італію, Чехію, Польщу, складаючи 13,4%, 11,9% та 8% відповідно. 12,9% трудових мігрантів були представниками західних областей (Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська), що пояснюється вигідним географічним розташуванням на кордоні з європейськими країнами. Протягом 2010–2012 рр. ситуація щодо переважання трудової міграції до Росії не змінилася, становлячи 43,2%. Проте різниця між містами та сільським населенням серед міських та сільського населення. Географічна спрямованість працюючих з міст належала Німеччині, Іспанії та Португалії, а із сіл – Угорщині, Чехії та Білорусі. Причому рівень трудової міграції за регіонами належав категорії «дуже високий» у Закарпатській, Чернівецькій та Тернопільській областях. Період 2015–2017 рр. характеризується переорієнтацією трудових мігрантів з України на масове працевлаштування в Польщі та Італії від усіх трудових мігрантів з України, причому короткострокові мігранти в Польщі мали найбільший показник, а саме 45,2%. У 2019 р. найбільш бажаними країнами для трудової міграції з України були Німеччина (43% респондентів), Польща (35%) Чехія, Італія та Канада [4, с. 33; 5, с. 37; 6, с. 5].

Інтеграція України до європейського та світового ринків праці характеризується варіативністю трудових мігрантів за рівнем освіти. Протягом розглянутих періодів домінуючою часткою трудових мігрантів були мігранти з повною загальною середньою освітою або професійно-технічною. Протягом 2005–2008 рр. відсоток таких мігрантів складав 59%, у 2010–2012 рр. – 64,9%, а у 2015–2017 рр. – 33,9% з професійно-технічною освітою та 30,1% з повною загальною середньою освітою [4, с. 31; 5, с. 33; 6, с. 7].

Аналіз соціально-економічних особливостей інтеграції України до європейського та світового ринків праці в умовах глобалізації характеризується диференціацією напрямів економічної діяльності. Загалом протягом розглянутих періодів домінуючою сферою є будівництво. У період 2005–2008 рр. на сферу будівництва припадали 51,6% зовнішніх трудових мігрантів України. Найбільша частка виїжджала до Угорщини (49,7%). У 2010–2012 р. цю сферу вибрали більш ніж 50% мігрантів з північних, центральних та західних регіонів країни. Зі Сходу 42,2% мігрантів працювали за кордоном у сфері будівництва. 2015–2017 рр. характеризувалися переважанням трудових мігрантів, які працевлаштовувались за кордоном на найпростіших професіях (41,6%). Наступну категорію (25,9%) налічували працевлаштовані кваліфіковані робітники зі своїм інструментом, причому за гендерним розподілом у цій категорії переважали чоловіки (35,8%) [4, с. 41; 5, с. 45–47; 6, с. 15].

Одним із ключових показників у дослідженні особливостей інтеграції України до європейського

та світового ринків праці є обсяг грошових переказів, які пересилають мігранти у країну свого походження. Як зазначалося вище, грошові перекази є більш надійним джерелом отримання доходів для країни, ніж іноземні інвестиції.

Загалом дослідження грошових переказів трудових мігрантів є складним об'єктом дослідження (особливо шляхом опитувань) через те, що велика кількість людей може працювати напівлегально або нелегально [4, с. 56; 5, с. 62; 6, с. 28].

Протягом зазначених періодів загальні обсяги грошових переказів трудових мігрантів варіювалися. За встановленою методикою Держстату обсяги зароблених коштів у зазначені періоди розраховувались у 2007, 2011, 2016 рр. Загальні обсяги грошових переказів мігрантів України з-за кордону презентовані на рис. 1.

З огляду на представлені дані як загальна кількість домогосподарств, так і сума отриманих грошових переказів від трудових мігрантів з України в середньому на одне домогосподарство мали тенденцію до зниження протягом аналізованих років. Крім того, протягом представлених років наявна залежність від отриманих коштів та рівнем добробуту домогосподарств. Найбільший відсоток у зазначених роках припадає на домогосподар-

ства, які отримали до 500–1000 дол. У 2007 р. цей показник був максимальним, а саме 40%. Найменші показники припадають на домогосподарства, які отримують грошові перекази в діапазоні 4001–5000 дол. [4, с. 56; 5, с. 63; 6, с. 28].

Варто зазначити, що розподіл кількості отриманих грошових переказів від заробітчани з України, які працевлаштовуються за кордоном, характеризується варіативністю щодо міського та сільського населення. Загалом протягом зазначених років кількість грошових переказів у середньому на 1 домогосподарство в містах відрізнялась від кількості коштів у сільській місцевості. Різниця між отриманими переказами у містах та селах презентована на рис. 2.

Згідно з офіційними даними Держстату загальна кількість грошових переказів трудових мігрантів переважає у сільській місцевості. Така ситуація пояснюється тим, що більша частина мешканців сіл від'їжджає на заробітки за кордон через нестачу можливостей для реалізації та отримання більшої заробітної плати у країні свого походження. У 2011 р. різниця була більшою в 1,7 разів у бік населення сіл. Варто зазначити, що грошові кошти, які отримують домогосподарства, є одними з основних джерел сукупного доходу [4; 5; 6].

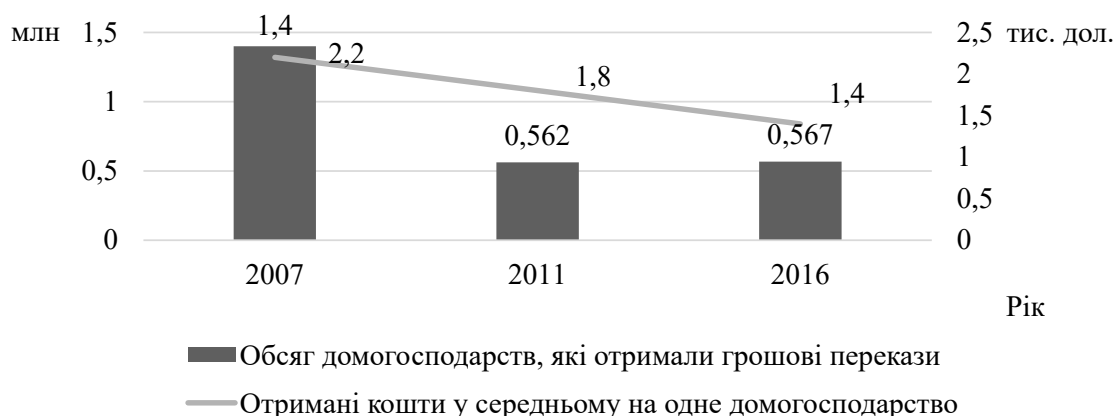

Рис. 1. Загальні обсяги домогосподарств, які отримали грошові перекази, та отримані кошти в середньому на одне домогосподарство

Джерело: складено авторами за даними джерел [4, с. 56; 5, с. 62; 6, с. 28]

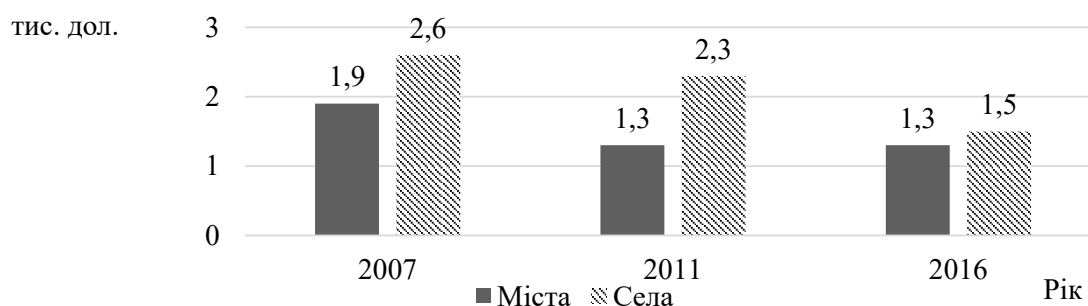

Рис. 2. Розподіл грошових переказів між міською та сільською місцевістю в середньому на одне домогосподарство

Джерело: складено авторами за даними джерел [4, с. 56; 5, с. 63; 6, с. 28]

Загалом зовнішня трудова міграція з України до країн Європи та інших країн світу відрізнялась тривалістю цих поїздок. Найбільша частка поїздок характеризувалась тривалістю від 1–3 місяців, тобто наявною є короткострокова трудова міграція. Максимальний показник припадав на 2 півріччя 2017 р., а саме 45,4%. Це пов'язане з тим, що мігранти отримали можливість строком не більше 90 днів перебувати у країнах ЄС згідно з безвізовим режимом для громадян України [4, с. 35; 5, с. 41; 6, с. 32].

Нині однією з найпоширеніших проблем є питання неврегульованої міграції. Україна є як країною призначення, так і країною транзиту для переміщення нелегальних мігрантів. Крім того, наявними є загрози, які пов'язані з виїздом українців до інших держав нелегально. Основними загрозами для них є небезпека стати жертвою торгівлі людьми, неможливість отримання належного соціального захисту, загрози для здоров'я працюючого через недотримання роботодавцями основних правил техніки безпеки, ймовірність не отримати належну медичну допомогу за необхідності. Для країни призначення основними проблемами є збільшення криміногенної ситуації у країні, етнічні конфлікти тощо [8, с. 141].

Загалом обсяги нелегальної міграції протягом 2014–2019 рр. різнилися. Динаміка виявлених нелегальних мігрантів в Україні представлена на рис. 3.

Згідно з офіційними даними Державної міграційної служби України протягом 2014–2019 рр. загальні обсяги нелегальних мігрантів, які були затримані в Україні, мали тенденцію до зростання з найвищим показником у 2019 р.

Нелегальна трудова міграція в Україну характеризується різноманіттям країн, з яких нелегальні мігранти дістаються держави. У 2018 р. серед нелегальних мігрантів були вихідці з В'єтнаму (28,4%), Бангладешу (21,7%), Азербайджану (3,8%), Індії (4,1%), Грузії (3,4%). Представники з інших країн становили 33,7% від усіх нелегальних мігрантів [15, с. 64].

Варто зазначити, що порівняно з нинішньою ситуацією географічна структура походження нелегальних мігрантів станом на 2014 р. в Україну відрізнялась у бік мігрантів з Афганістану, В'єтнаму, Сирії та Молдови [16, с. 64].

Нелегальна міграція має негативний вплив як на країн-донорів, так і на країн-реципієнтів. Більш того,

негативні наслідки можуть мати країни транзиту та самі нелегальні мігранти. Специфічні негативні ситуації можуть мати місце в будь-якому регіоні держави. На сучасному етапі розвитку необхідними є модернізація та ефективна реалізація державної міграційної політики країни. Щодо загальної ситуації у сфері зовнішньої трудової міграції з України, то у довгостроковій перспективі зменшення обсягів виїзду на працевлаштування за кордон є можливим лише за умов покращення економічної ситуації у самій державі, але скоріше за все, зміни будуть більш актуальними для перерозподілу трудових мігрантів за країнами-реципієнтами, ніж для процесу зменшення загальних обсягів мігрантів. Аналогічні умови діятимуть і для мігрантів, які вже виїхали до країн ЄС. Ефективною також є імплементація спеціальних програм щодо повернення мігрантів та покращення умов ведення малого та середнього бізнесу в Україні [8, с. 145–146].

Висновки з проведеного дослідження.

Під час проведення дослідження процесів, які характеризують інтеграцію України до європейського та світового ринків праці, а саме міграцію трудових ресурсів, було визначено, що цей процес може мати як позитивні, так і негативні наслідки, які стосуються всіх аспектів соціально-економічного життя населення як країн-донорів, так і країн-реципієнтів, але провідним аспектом є кількість грошових переказів, які здійснюються мігрантами з-за кордону. Будучи додатковим інвестуванням у добробут сімей громадян України, грошові перекази формують джерело поповнення державного бюджету держави, причому найбільша кількість грошових переказів припадає на мешканців сільської місцевості. Дослідження також показало, що найбільша частка мігрантів припадає на західні регіони України, що пояснюється близьким географічним розташуванням до країн можливого призначення. Показники загальних обсягів трудових мігрантів коливались протягом зазначених періодів, але на сучасному етапі можливості для трудової міграції зросли через надання безвізового режиму громадянам України на виїзд до ЄС. Прослідковується також тенденція до більшої міграції робітників із повною загальною середньою та професійно-технічною освітою. Інтеграція України до європейського та світового ринків

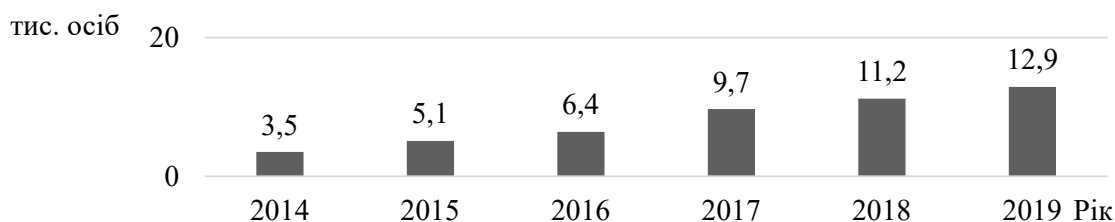

Рис. 3. Обсяги нелегальних мігрантів, затриманих в Україні у 2014–2019 рр.

Джерело: складено авторами за даними джерел [9–14]

праці характеризується домінуванням у середній кількості поїздок мігрантів на короткостроковий термін, а саме 1–3 місяці. Нагальною проблемою сьогодення для України є нелегальна міграція, яка вимагає модернізації міграційної політики України для зменшення загальних обсягів неврегульованої міграції та зменшення ризиків для країн-донорів та країн-реципієнтів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ушенко Н.В., Покормяк А.С. Міжнародна міграція робочої сили: причинно-наслідковий аналіз. *Інтернаука*. 2018. № 2(42). Т. 2. С. 68-72.
2. Ніколаєць К.В. Зовнішня трудова міграція в Україні у 2014–2017 рр. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 3. С. 21-32.
3. Демьяненко К.О., Кримова М.О. Наслідки та причини активізації трудової міграції в Україні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. № 10. Т. 2. С. 175-179.
4. Зовнішня трудова міграція населення України. *Український центр соціальних реформ. Державна служба статистики України*. Київ : Інформаційно-аналітичне агентство, 2009. 120 с.
5. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. *Міжнародна організація праці*. Будапешт, 2013. 98 с.
6. Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження) : статистичний бюлетень. *Державна служба статистики України*. Київ, 2017. 36 с.
7. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, Молдова, Білорусь та Грузія, 2019. *Міжнародна організація з міграції. Міністерство закордонних справ Норвегії*. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_regional_ct_survey_2019_ukr_print.pdf (дата звернення: 25.03.2020).
8. Українське суспільство: міграційний вимір. *Інститут демографії та соціальних досліджень*. Київ, 2018. 396 с. URL: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf (дата звернення: 23.03.2020).
9. Статистичні дані за 2014 рік. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2014_12.pdf (дата звернення: 23.03.2020).
10. Статистичні дані за 2015 рік. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2015_12.pdf (дата звернення: 23.03.2020).
11. Статистичні дані за 2016 рік. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2016_12.pdf (дата звернення: 23.03.2020).
12. Статистичні дані за 2017 рік. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2017_12.pdf (дата звернення: 23.03.2020).
13. Статистичні дані за 2018 рік. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2018_12.pdf (дата звернення: 23.03.2020).

14. Статистичні дані за 2019 рік. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2019_12.pdf (дата звернення: 23.03.2020).

15. Міграційний профіль України за 2018 рік. *Державна міграційна служба України*. 94 с. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2018.pdf (дата звернення: 23.03.2020).

16. Міграційний профіль України, 2010-2014 рік. *Державна міграційна служба України*. 79 с. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/pr2014.pdf (дата звернення: 23.03.2020).

REFERENCES:

1. Ushenko N.V., Pokormiak A.S. (2018). Mizhnarodna mihratsiia robochoi syly: prychnyno-naslidkovyi analiz. [International migration of working force: current research analysis]. *Internauka*, vol. 2, no. 2(42), pp. 68–72.
2. Nikolaiets K.V. (2018). Zovnishnia trudova mihratsiia v Ukraini u 2014–2017 rr. [External labor migration in Ukraine within 2014–2017]. *Foreign trade: economics, finance, law*, no. 3, pp. 21–32.
3. Demianenko K.O., Krymova M.O. (2018). Naslidky ta prychny aktyvizatsii trudovoi mihratsii v Ukraini. *Bulletin of Student Scientific Society*, vol. 2, no. 10, pp. 175–179.
4. Ukrainyskyi tsentr sotsialnykh reform. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2009). *Zovnishnia trudova mihratsiia naseleennia Ukrainy*. [External labor migration of the population of Ukraine], Kyiv : Informatsiino-analitychne ahentstvo.
5. International Labour Organization. Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe (2013). *Zvit shchodo metodologii, orhanizatsii provedennia ta rezultativ modulnogo vybirkovoho obstezhennia z pytan trudovoi mihratsii v Ukraini*. [Report on the Methodology, Organization and Results of a Modular Sample Survey on Labour Migration in Ukraine], Budapest.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2017). *Zovnishnia trudova mihratsiia naseleennia (za rezultatamy modulnogo vybirkovoho obstezhennia)*. [External labor migration of the population (according to the results of the modular sampling survey)], Kyiv.
7. International Organization for Migration, Norwegian Ministry of Foreign Affairs (2019). *Doslidzhennia z pytan mihratsii ta torhivli liudmy: Ukraina, Moldova, Bilorus ta Hruziiia, 2019*. [Survey on migration and human trafficking in Ukraine, Moldova, Belarus and Georgia, 2019]. Available at: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_regional_ct_survey_2019_ukr_print.pdf (last accessed: 25 March 2020).
8. Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy (2018). *Ukrainske suspilstvo: mihratsiinyi vymir*. [Ukrainian society: a migration dimension], Kyiv.
9. Statistical profile for 2014. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2014_12.pdf (last accessed 23 March 2020).
10. Statistical profile for 2015. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2015_12.pdf (last accessed 23 March 2020).

11. Statistical profile for 2016. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2016_12.pdf (last accessed 23 March 2020).

12. Statistical profile for 2017. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2017_12.pdf (last accessed 23 March 2020).

13. Statistical profile for 2018. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2018_12.pdf (last accessed 23 March 2020).

14. Statistical profile for 2019. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2019_12.pdf (last accessed 23 March 2020).

15. Migration profile of Ukraine for 2018. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2018.pdf (last accessed 23 March 2020).

16. Migration profile of Ukraine, 2010-2014. State migration service of Ukraine. Available at: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/pr2014.pdf (last accessed 23 March 2020).